

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2550). คืบสวนทริยภาพให้สุขภาพ. ใน อนุวัฒน์ ศุภชุตินกุล (บรรณาธิการ). *สรรสาระคืบ หัวใจให้ระบบ สุขภาพ*. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปี การพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล ครั้งที่ 8 “Humanized Healthcare...คืบหัวใจให้ระบบสุขภาพ” วันที่ 13-16 มีนาคม 2550 ศูนย์การประชุม อิมแพค เมืองทองธานี. นนทบุรี: สถาบันพัฒนาและรับรอง คุณภาพโรงพยาบาล(พรพ.).

คน คือแพทย์มักไม่ได้คิดถึงความเป็นคนของผู้ป่วยเท่ากับความเจ็บป่วย
ของคน ในแง่นี้หมอจึงมักเห็นญาติผู้ป่วยที่มาเยี่ยมคนไข้เป็นเรื่องวุ่นวาย
ยุ่งยาก บางคนตำหนิชาวบ้านที่เสียเงินเช่ารถจากหมู่บ้านมาเยี่ยมเพื่อน
บ้านหรือญาติที่เจ็บป่วย เพราะไม่เห็นประโยชน์ว่าจะทำให้คนไข้หายใน
ทางชีววิทยาได้อย่างไร โดยลืมนึกไปว่านี่เป็นเรื่องของความเป็นคนที่ยอม
มีความรัก ความผูกพัน และความอาทรร้อนใจเมื่อคนใกล้ชิดประสบเคราะห์
กรรม ระบบงานในโรงพยาบาลโดยเฉพาะโรงพยาบาลขนาดใหญ่ จะออก
แบบมาเพื่อการกันญาติของผู้ป่วยมิให้มายุ่งกับกิจกรรมการเยียวยารักษา
ผู้ป่วยซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของหมอ เพราะหมอรู้ดีที่สุดในเรื่อง “โรค” เมื่อ
หมอมาดตรวจคนไข้ ญาติจึงต้องออกไปอยู่เสียข้างนอก เพราะมิติทางสังคม
ไม่มีบทบาทในเวชปฏิบัติแบบชีวภาพทางการแพทย์

ความเป็นมนุษย์และมิติทางจิตวิญญาณนั้นเป็นคุณสมบัติที่เกิดมา
จากองค์รวมของชีวิตซึ่งมีมากกว่าเรื่องของชีววิทยา หลายคนคงเคยได้
ยืมข่าวการจัดนิทรรศการภาพถ่ายที่ชื่อ “My Positive Life” ซึ่งเป็นการบอก
เล่าเรื่องราวชีวิตของคนติดเชื้อโรคเอดส์ผ่านภาพชีวิตของพวกเขา หากมอง
กันโดยนิยามของสุขภาพแบบการแพทย์สมัยใหม่แล้ว คนเหล่านี้เป็นคน
ป่วยแน่ เพราะมีเชื้อไวรัสอยู่ในร่างกายและร่างกายมีปฏิกิริยาตอบโต้กับ
ไวรัส แต่หากเรามองจากมิติอื่นหรือมุมมองอื่น เราอาจเห็นได้ว่าเขาเหล่านี้
นั้นอาจมีสุขภาพดีกว่าคนหลายๆ คนที่ไม่ได้ติดเชื้อโรคเอดส์เช่นเขา
คนเหล่านี้เคยเจ็บป่วย ร่างกายติดเชื้อและทรุดโทรม เคยถูกสังคมประณาม
และรังเกียจเดียดฉันท์ เคยมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความโกรธ ความเกลียด และ
ความกลัว แต่ประสบการณ์ชีวิตและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในหมู่กัลยาณมิตร
ของเขานั้น ได้ช่วยให้คนเหล่านี้จำนวนหนึ่งได้ก้าวพ้นไปจากนิยามของ
สุขภาพแบบชีวกลไกทางการแพทย์ ก้าวพ้นแม้กระทั่งความโกรธ ความ
เกลียด และความกลัว ไปพบกับอสรภาพที่ยิ่งใหญ่ ที่ทำให้เขาไม่กลัวตาย
ไม่โกรธสังคม ไม่เกลียดเพื่อนมนุษย์ และไม่หวั่นไหวต่อคำพิพากษาและสาย
ตาของผู้คนที่จ้องตัดสินความผิดชอบชั่วดีของเขา

ในทางตรงข้าม คนเหล่านี้กลับได้ค้นพบคุณค่าและความหมายของ
การมีชีวิตอยู่ที่มีมากกว่าการมีลมหายใจและใช้ชีวิตฉาบฉวยไปวันๆ หลาย
คนได้ค้นพบตนเอง ได้เห็นเป้าหมายของการมีชีวิตอยู่เพื่อคนอื่น เพื่อเป็น

กำลังใจให้กับผู้ติดเชื่ออื่นๆ อีกจำนวนมาก เป็นการมีชีวิตอยู่เพื่อต่อสู้ให้
กับคนอื่นๆ ที่อาจต้องติดเชื่อไวรัสเช่นเดียวกับเขา จะได้ไม่ต้องเผชิญกับ
ชะตากรรมที่ยากลำบากเหมือนเขาอีก การค้นพบคุณค่าและความหมายของ
ชีวิตใหม่นี้มีรากฐานมาจากการเข้าใจต่อแก่นแท้ของการมีชีวิตอยู่ เป็นความ
เข้าใจที่ปลดปล่อยเขาให้เป็นอิสระจากความทุกข์ บางคนถึงกับเปรียบ
เทียบประสบการณ์ชีวิตที่ได้ค้นพบอิสระภาพนี้ว่าเป็นเหมือนกับการบรรลุ
ธรรม เพราะเป็นภาวะที่ปลอดพ้นจากความกลัว มีอิสระภาพจากความบีบ
คั้น และมีสุขภาวะ แม้ว่าในร่างกายของเขาจะยังมีพยาธิสภาพทางชีววิทยา
อยู่ แต่พยาธิสภาพก็มิใช่สิ่งเดียวที่เป็นตัวชี้ขาดการมีสุขภาพดี เพราะ
สุขภาพนั้นเป็นผลรวมของปฏิสัมพันธ์กันเป็นพลวัตระหว่างมิติทางกาย ใจ
สังคม และจิตวิญญาณ แม้ร่างกายจะป่วยแต่ก็สามารถมีสุขภาพดีได้ สถาบัน
ทางการแพทย์จึงจำเป็นต้องมีความลุ่มลึกในมิติทางจิตวิญญาณและความ
เป็นมนุษย์ เพื่อให้สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้ป่วยได้อย่างถูกต้อง
เพราะหากพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วจะเห็นว่า มีเพียงเสี้ยวส่วนที่น้อยนิด
ของประสบการณ์จากความทุกข์จากความป่วยไข้เท่านั้นที่สามารถอธิบายได้จาก
ความเข้าใจทางชีววิทยา

ในงานศึกษาวิจัยหลายชิ้นในระยะหลังที่พยายามใช้กระบวนการค้น
สุขภาพแบบองค์รวมเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสุขภาพ ได้ก้าว
พ้นไปจากวิธีการเยียวยารักษาแบบกลไกที่ปฏิเสธความรู้สึกนึกคิดของผู้
รักษาและผู้ป่วย ไปสู่การร่วมทุกข์ร่วมสุข โดยเคารพในชีวิตและคุณค่าความ
เป็นมนุษย์ของคน มีงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า การร่วมทุกข์มี
ผลสำคัญต่อการเยียวยารักษาซึ่งเป็นการฟื้นคืนสู่สภาพสมบูรณ์ การฟื้น
คืนสู่สภาพสมบูรณ์นี้มีความหมายมากกว่าแค่การให้ยาหรือการผ่าตัด คำว่า
เยียวยารักษาคือคำว่า healing ไม่ใช่ treatment คำว่า healing หมายถึง
การทำให้ฟื้นตัว การสมานฟื้นฟูสู่สภาวะปกติ การกลับมาสู่ความสมบูรณ์
คำว่า healing และคำว่า health นั้นมีรากศัพท์มาจากคำเดียวกันคือคำว่า
whole คือการรวมกันประสานกันเข้าเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว ที่เรามักใช้คำว่า
holistic คือมีความเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว ผู้ติดเชื่อเอดส์เป็นตัวอย่างที่เด่น
ชัดที่แสดงให้เห็นว่า ในภาวะผิดปกติทางชีววิทยานั้น อาจจะมีคุณสมบัติ
ทางจิตวิญญาณอยู่ก็ได้ การดำเนินไปอย่างประสานสอดคล้องกันของการ

เยียวยารักษาทั้งทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ จึงเป็นสิ่งสำคัญและเป็นศิลปะสูงสุดของการเยียวยารักษาโรค

ศาสนา สุขภาวะทางจิตวิญญาณ และความเป็มนุษย์

วิวัฒนาการของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่แบ่งการศึกษาทางกายและจิตออกเป็นสองส่วน ไม่เกี่ยวข้องกัน และไม่ต้องอ้างอิงถึงกันตามหลักปรัชญาของเดส์คาร์ทนั้น ได้ทำให้วิทยาศาสตร์สมัยใหม่จำกัดขอบเขตความรู้ยู่แค่มิติทางกายภาพ ส่วนมิติทางจิตวิญญาณนั้นเขาถือว่าเป็นเรื่องของศาสนา การแสวงหาความเข้าใจในมิติทางจิตวิญญาณของชีวิตจึงอาจต้องมาเรียนรู้จากศาสนา เราจะเห็นได้ว่าไม่มีสังคมใดที่ไม่มีศาสนาหรือระบบคำสอนและแนวทางการปฏิบัติเพื่อชีวิตที่ดี บางสังคมอาจมีศาสนาที่เป็นความเชื่อแบบดั้งเดิม หรือว่าอาจมีศาสนาที่มีคำสอน วิธีคิด และแนวทางการปฏิบัติที่สลับซับซ้อนมากขึ้น แม้ว่ามิติทางจิตวิญญาณของแต่ละศาสนาอาจมีความหมายที่แตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ในศาสนาต่างๆ ทั่วโลกนี้มีลักษณะร่วมกันอยู่ประการหนึ่ง คือการให้ความหมายของการมีชีวิตอยู่ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่งการมีชีวิตไปวันๆ แต่การเป็น “มนุษย์ที่แท้” นั้น อยู่ที่การทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ

การเข้าถึงความหมายของชีวิตหรือความสมบูรณ์ทางจิตวิญญาณนั้นจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ทางศาสนาที่ทุกศาสนามีแบบวิธีการปฏิบัติเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ใช่การท่องบ่น จดจำ หรือครุ่นคิดในระดับพุทธิปัญญา หมายความว่าเราไม่สามารถที่จะเข้าถึงความหมายของคำว่าจิตวิญญาณโดยผ่านความเข้าใจหรือการครุ่นคิดในระดับหลักการและเหตุผล แต่ต้องอาศัยประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งถึงชีวิตด้านในของเรา ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ระบบการศึกษาสมัยใหม่ได้ละเลยมาโดยตลอด

ศาสนาให้ความสำคัญต่อความหมายของการมีชีวิตอยู่ ส่วนวิทยาศาสตร์นั้นไม่สนใจ “ความหมายของการมีชีวิตอยู่” แต่ให้ความสำคัญเฉพาะ “การมีชีวิตอยู่” ในทางวิทยาศาสตร์การแพทย์นั้น ชีวิตวัดกันที่การมีสัญญาณชีพ แต่ไม่ได้ให้ความสนใจว่าสัญญาณชีพที่มีนั้นเป็นชีวิตที่มีเป้าหมาย

สูงส่งหรือไม่ อย่างไร ในทางศาสนา ชีวิตมีทั้งชีวิตที่ดีและไม่ดี ลักษณะเชิงคุณภาพที่ใช้พิจารณาว่าเป็นชีวิตที่ดีหรือไม่ นั้นเป็นคุณลักษณะที่ไม่สามารถตรวจวัดได้อย่างเป็นภววิสัย ศาสนาถือว่าชีวิตมีไว้เพื่อบรรลุความสมบูรณ์สูงสุดทางจิตวิญญาณ ไม่ว่าจะเป็นการบรรลุนิพพานคือการหลุดพ้นหรือบางศาสนาอาจถือว่าชีวิตมีอยู่เพื่อที่จะกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของกฎเกณฑ์อันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ ซึ่งอาจเรียกขานกันในนามของพระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสัญลักษณ์อื่นใดก็ได้แล้วแต่

วิทยาศาสตร์การแพทย์ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตกลับไม่เคยให้ความสำคัญต่อความหมายของชีวิตว่าชีวิตมีไว้เพื่ออะไร แต่ก็ต่อสู้ดิ้นรนอย่างยิ่งเพื่อให้ชีวิตยืดยาวออกไป

ถ้าเอาคำจำกัดความขององค์การอนามัยโลกที่บอกว่า สุขภาพคือภาวะอันเป็นพลวัตของความสุขที่สมบูรณ์พร้อม ทั้งทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ สุขภาวะทางกายอาจหมายถึงการปราศจากโรคหรือทุพพลภาพ สุขภาวะทางใจหมายถึงการมีความสบายใจ มีความร่าเริง แจ่มใส ไม่เครียดหรือทุกข์ร้อนใจ ส่วนสุขภาวะทางสังคมหมายถึงการปลอดพ้นจากความบีบคั้นทางสังคม การกดขี่ขูดรีด การถูกละเมิดเหยียดหยาม หรือความรุนแรงอื่นๆ ส่วนสุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นสิ่งที่ยากที่จะให้คำจำกัดความ เพราะการมีความสมบูรณ์ทางจิตวิญญาณนั้นสัมพันธ์กับการให้คุณค่าและความหมายของชีวิต คือสัมพันธ์กับคำถามว่าเป้าหมายสูงสุดของการมีชีวิตคืออะไร การมีคุณค่าของชีวิตหมายความว่าชีวิตมีอยู่และดำรงอยู่เพื่ออะไรบางอย่างที่ต่างไปจากตัวของมันเอง การบรรลุซึ่งสัจธรรมของชีวิตคือการเข้าถึงความหมายสูงสุดของการมีชีวิตอยู่นั้น โดยธรรมชาติของมันแล้วเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นที่ดำเนินในของชีวิต หรือเป็นประสบการณ์เฉพาะตัว

ลักษณะที่เป็นอัตวิสัย (subjective) ของมิติทางจิตวิญญาณเช่นนี้ ทำให้การตรวจวัดอย่างเป็นอย่างเป็นภววิสัย (objective) ของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เป็นไปได้ วิทยาศาสตร์สมัยใหม่จึงไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับจิตวิญญาณ และการไม่สามารถตอบคำถามนั้นมีมูลเหตุรากฐานมาจากกระบวนการค้นที่ปฏิเสธการดำรงอยู่ของมิติอื่นใดที่ไม่สามารถวัดได้ในเชิงปริมาณ

ความเป็นมนุษย์กับประสบการณ์ด้านในของชีวิต

เมื่อลดทอนปรากฏการณ์ของการมีชีวิตอยู่ลงมาเป็นรูปธรรมทางชีววิทยา หลายๆ อย่างที่เป็นองค์ประกอบทางนามธรรมก็สูญหายไป แม้ว่าโดยประสบการณ์ชีวิตของเรานั้นจะบอกให้เราทราบว่าความสามารถที่จะเข้าถึงความดี ความงาม และความถูกต้องนั้นเป็นสิ่งสากลที่มนุษย์ทุกภาษาและวัฒนธรรมจะมีอยู่ร่วมกัน แต่การแพทย์สมัยใหม่ที่เป็นอยู่นั้นก็ยังถูกจองจำไว้ด้วยทัศนคติแบบวัตถุนิยมกลไก องค์ความรู้เรื่องมิติทางจิตวิญญาณจึงขาดหายไปจากเวชปฏิบัติ และยิ่งขาดหายไปจากโรงเรียนแพทย์ ประสบการณ์การเรียนรู้ในโรงเรียนแพทย์นั้นเน้นการผลิต "ช่างเทคนิค" ทางสุขภาพ โรงเรียนแพทย์ผลิตแพทย์โดยถือว่าแพทย์นั้นไม่จำเป็นต้องมีความลุ่มลึกในทางปรัชญาชีวิตหรือความละเอียดอ่อนในมิติทางจิตวิญญาณและความเป็นมนุษย์ ขอเพียงให้มีความรู้ในการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการแพทย์เพื่อการแก้ไขความผิดปกติทางชีววิทยาของผู้ป่วยได้ก็เพียงพอแล้ว

มีอยู่ครั้งหนึ่ง เมื่อครั้งที่ยังเรียนอยู่ในโรงเรียนแพทย์ เพื่อนนิสิตแพทย์คนหนึ่งของผมคนหนึ่งลงมาจากการดูแลผู้ป่วยบนหอผู้ป่วย ขณะที่ผมกำลังนั่งอยู่ที่โต๊ะดูแลหอพักนิสิตแพทย์ เขามาเล่าบอกผมว่า วันนี้เขารู้สึกตื่นตันใจจากการไปดูแลผู้ป่วยมาก ผมก็นั่งอยู่ในใจว่าเคยเห็นแต่เขาใช้ชีวิตสนุกไปวันๆ วันนี้เกิดอะไรขึ้นจึงได้ตื่นตันใจนัก เขาเล่าว่า วันนี้ในขณะที่เขากำลังซักประวัติคนไข้คนหนึ่งอยู่บนหอผู้ป่วย ยายชราคนหนึ่งซึ่งนอนป่วยอยู่บนเตียงข้างๆ ได้เรียกเพื่อนผมว่า "ลูก.. ลูกหมอ" เพื่อนผมเล่าต่อว่า "ยายแกบอกว่ายายกลัวน้ำ ผมก็ไม่ได้คิดอะไร ก็เทน้ำใส่แก้วให้แก แกรับแก้วน้ำไปดื่มเสร็จ แกก็ยื่นแก้วเปล่าคืนผม แกบอกว่าแกคิดถึงลูก ไม่ได้เห็นหน้าลูกชายมานานแล้ว ลูกชายแกอายุขนาดผมนี่แหละ แกบอกว่าพอเห็นหมอล้วนนี้ถึงลูกอยากให้ลูกได้มาดูแลแกบ้าง" เพื่อนผมบอกว่าตอนที่คุณยายลูบเนื้อลูบตัวและพูดคุยกับแกอยู่นั้น แกเกิดความรู้สึกตื่นตันอย่างบอกไม่ถูก รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าที่ได้ทำความดีกับหญิงชราคนหนึ่งที่ไม่มีลูกหลานดูแล

ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ปลูกเร้าและหล่อเลี้ยงความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์เช่นนี้ ไม่มีอยู่ในหลักสูตรการเรียนแพทย์หรือบุคลากรผู้ดูแลรักษา

สุขภาพ เมื่อการเรียนรู้เหล่านี้ไม่มีอยู่ จึงต้องมานั่งวิพากษ์กันว่า มนุษยธรรม จริยธรรม และคุณธรรมในวิชาชีพเสื่อมถอย และต้องดิ้นรนหาทางแก้ไขโดยที่ยังไม่เข้าใจว่า มูลเหตุของปัญหานั้นมีรากเหง้ามาจากปรัชญาและวิธีคิดที่ฝังรากลึกอยู่ในกระบวนทัศน์แบบวิทยาศาสตร์วัตถุนิยมกลไก และหลงเข้าใจว่าปัญหามนุษยธรรม จริยธรรม และคุณธรรมนั้น เป็นปัญหาทางเทคนิค วิธีการที่แก้ไขได้ โดยไม่ต้องทบทวนกระบวนทัศน์ที่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างวิธีคิดและโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบการแพทย์ จึงทำได้แต่เพียงการจัดการอบรมทางคุณธรรมจริยธรรม เมื่ออบรมไปแล้วก็มักไม่ได้ผล สาเหตุที่ไม่ได้ผลนั้นก็เพราะเราไม่ได้เข้าใจและแก้ไขที่รากเหง้าของปัญหา ในขณะที่เราพยายามจะแก้ปัญหาก็เกี่ยวข้องกับมิติทางจิตวิญญาณ สุนทรียภาพ และความเป็นมนุษย์ คือเรื่องความดี ความงาม และความจริงสูงสุดของชีวิตนั้น เรากลับยึดมั่นอยู่กับความคิดแบบวิทยาศาสตร์วัตถุนิยมกลไก ซึ่งหมดปัญญาที่จะเข้าถึงความลึกซึ้งของด้านในของชีวิต ถ้าหากจะฟื้นฟูมิติทางจิตวิญญาณให้เข้มแข็งได้ เราอาจต้องกลับมาศึกษาภูมิปัญญาในระบบการแพทย์อื่นที่แตกต่างออกไปจากการแพทย์แบบชีว-กลไก

ภูมิปัญญาทางการแพทย์และจิตวิญญาณของความเป็นแม่

การดูแลรักษาโรคของมนุษย์แต่ดั้งเดิม หรือแม้กระทั่งการดูแลสุขภาพในระดับบเบื้องต้นในปัจจุบัน สะท้อนคุณค่าของระบบการเยียวยารักษาโรคแบบดั้งเดิมที่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพ และบทบาททางด้านสุขภาพของผู้หญิงนั้นสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกจากจิตวิญญาณของความเป็นแม่ ในขณะที่การแพทย์สมัยใหม่นั้นเป็นระบบที่ผู้ชายเป็นใหญ่ องค์ความรู้ทางการแพทย์มีลักษณะที่เรียกว่า Androcentric คือเป็นความรู้ความเข้าใจโลกที่มองจากมุมมองที่ผู้ชายเป็นศูนย์กลาง เราจึงเห็นองค์ความรู้และเทคนิควิธีการที่ละเลยต่อความเป็นผู้หญิงหรือเป็นการเลือกกระทำต่อร่างกายของผู้หญิงอย่างมากกว่าและรุนแรงกว่าที่กระทำกับชาย ดังตัวอย่างเรื่องการคุมกำเนิด ยังไม่ต้องกล่าวถึงศัลยกรรมตกแต่งที่มีผู้หญิงเป็นเป้าทางการตลาด และการตีตราภาวะการหมดประจำเดือนที่

เกิดขึ้นโดยธรรมชาติว่าเป็นโรคที่จะต้องรักษาด้วยการรับประทานฮอร์โมนทดแทนความเสื่อมของรังไข่ ระบบการแพทย์ที่ผู้ชายเป็นใหญ่ยอมสร้างองค์ความรู้ที่เข้าข้างผู้ชาย และได้สูญเสียความละเอียดอ่อนและจิตวิญญาณของความเป็นแม่ที่เคยมีอยู่ในระบบการเยียวยาแบบดั้งเดิมของมนุษย์

ในระบบการแพทย์แบบอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น ผู้หญิงมีบทบาทหลักในพิธีกรรมการรักษาโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดูแลหญิงตั้งครรภ์และการทำคลอด การเข้ามาแทนที่ผู้หญิงของระบบการแพทย์ตะวันตกนั้นเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเรืองอำนาจทัศนะของอคติที่มีต่ออิสตรีของเดส์คาร์ทส์ ซึ่งถือว่าวิธีคิดในเชิงเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์นั้นเป็นวิธีคิดของผู้ชาย ซึ่งสามารถเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ โดยไม่เอาอารมณ์ความรู้สึกเข้าไปเกี่ยวข้อง ในขณะที่ผู้หญิงมักเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นแม่มด ในปลายศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่นั้น มีการไล่ล่าและตัดสินโทษของผู้หญิงที่เชื่อกันว่ามีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของแม่มด

การปราบและไล่ล่าแม่มดเป็นผลมาจากทัศนะแบบผู้ชายเป็นใหญ่ของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้จิตวิญญาณของความเป็นหญิงและจิตวิญญาณของความเป็นแม่ในระบบการเยียวยา รักษาโรคถูกทดแทนด้วยทัศนะแบบกลไกของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เดส์คาร์ทส์ถึงกับกล่าวไว้ว่า เฉากเช่นเดียวกับการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการทรมานผู้หญิงให้ยอมเปิดเผยว่าตนเองเป็นแม่มด การแสวงหาความจริงจากธรรมชาติซึ่งมีลักษณะของผู้หญิงนั้นจะทำได้โดยใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ที่ประดิษฐ์ขึ้น เป็นการทรมานธรรมชาติเพื่อให้ธรรมชาติยอมเปิดเผยความจริง คือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติของตนออกมาให้เห็น

ทัศนะการมองธรรมชาติเป็นผู้หญิงของเดส์คาร์ทส์นั้น แตกต่างออกไปจากทัศนะดั้งเดิมที่ถือผู้หญิงเป็นบุคลาธิษฐานของธรรมชาติ มองธรรมชาติซึ่งเปรียบเสมือนแม่ด้วยสายดาที่เคารพบนน้อม ในโลกตะวันตกแต่ดั้งเดิมนั้นถือกันว่าธรรมชาติเป็นแม่ที่โอบอ้อมอารีและเป็นผู้ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่มนุษย์ แม้ว่าบางครั้งแม่อาจจะมมีอาการโกรธรุนแรงจนเป็นที่มาของภัยธรรมชาติต่างๆ แต่มนุษย์ก็อยู่ไม่ได้หากขาดธรรมชาติที่เกื้อกูลหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ มนุษย์จึงเป็นหนึ่งในเดียวกับธรรมชาติและพึงปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วย

ความอ่อนน้อม

ในทวีปยุโรปและอเมริกาแต่ดั้งเดิมนั้น ถือกันว่าความอุดมสมบูรณ์ที่มนุษย์ได้มาจากธรรมชาติ มนุษย์พึงรับเอาด้วยความเคารพ แร่ธาตุต่างๆ ที่มีอยู่ใต้พื้นดินนั้นถือว่าเป็นสิ่งมีค่าที่ถูกรับมาจนสนุกในมดลูกของพระแม่ธรณี ก่อนที่มนุษย์จะล่องล้าเข้าไปเอาแร่ธาตุต่างๆ ในมดลูกของแม่ออกมาใช้ได้ นั้น ผู้ที่จะเข้าไปจะต้องทำตัวเองให้บริสุทธิ์ โดยการถือศีลและประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อให้ตนเองปลอดจากมลทินต่างๆ จึงจะสามารถเข้าเหมืองเพื่อนำเอาแร่ธาตุต่างๆ ออกจากมดลูกของแม่ได้

ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและวิถีทางจิตวิญญาณ

ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านนั้นให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีทางจิตวิญญาณของชีวิต ถือว่าสุขภาพและการเยียวยานั้นแยกไม่ออกจากการมีชีวิตที่ตั้งงามในทางจิตวิญญาณ เราจึงไม่ค่อยพบว่าหมอพื้นบ้านทวดหรือคุณตาคุณยาย เพราะการเยียวยารักษาคนป่วยไข้ของหมอพื้นบ้านนั้น ตัวผู้รักษาคอนไชน์ และกระบวนการรักษาทั้งหมดนั้น จะต้องรวมกันเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน ในพิธีกรรมการรักษาโรค ทั้งหมอและคนไข้จะต้องเตรียมจิตใจเพื่อเข้าสู่พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ในพิธีกรรมนี้จิตของหมอผู้รักษาจะต้องตั้งมั่น สงบนิ่ง ไม่ซัดส่ายไปตามอารมณ์หรือสิ่งเร้าที่มากกระทบ จิตที่เป็นสมาธิจดจ่ออยู่กับพิธีการรักษาจึงเป็นเสมือนเกราะคุ้มกันทางจิตที่คุ้มครองตัวหมอมิให้ถูกรบกวนงำด้วยโลภะ โทสะ หรือโมหจริต

ในระบบการแพทย์สมัยใหม่ ไม่มีพิธีกรรมหรือเครื่องมือใดๆ ที่จะคุ้มครองจิตใจของแพทย์มิให้ซัดส่ายไปตามธรรมารมณ์ที่มากกระทบ เพราะถือว่าการเติบโตและความสมบูรณ์ทางจิตวิญญาณของแพทย์ผู้รักษานั้นไม่ใช่สิ่งจำเป็นในการรักษาโรค การรู้เท่าทันจิตตนเองไม่สำคัญเท่าการรู้จักเทคนิคการรักษาโรค

แต่สำหรับหมอพื้นบ้านนั้น เรื่องนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้ว่าในเวลาที่ยาหมอพื้นบ้านเยียวยาให้กับคนไข้นั้น หมอผู้รักษาต้องบริกรรมคาถาอาคมกำกับ เช่น กล่าวว่ “สิทธิการิยะ... ขอให้อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและบุญบารมีที่ข้าพเจ้าได้สะสมมา ได้ดลบันดาลให้ผู้ป่วยหายจาก

การทำให้เพิ่มขึ้น การมีความเอื้ออาทรเมื่อเผชิญคนใช้นั้นเป็นการขัดเกล
จิตใจตัวเองให้มีความเมตตาต่อผู้อื่นทุกครั้งที่มีการเยียวยารักษาโรค

ส่วนแพทย์สมัยใหม่นั้นอาจจ่ายยาไปด้วย ตวาดคนไข้ไปด้วยก็เป็น
ได้ เพราะรากเหง้าของวิธีคิดนั้นไม่สมบูรณ์ จึงไม่สามารถออกผลเป็นองค์
ความรู้หรือศิลปศาสตร์อันจะเป็นเครื่องฝึกฝนและคุ้มครองทางจิตให้แก่
แพทย์ได้ เมื่อไม่มีเครื่องมือนี้ แพทย์ก็จนปัญญา เมื่อมีสิ่งเร้ากระทบผัสสะ
จิตก็ซัดส่ายหวั่นไหวไปตามธรรมชาติ รูปธรรมที่มากกระทบอายตนะภาย
นอกก็ทะลุทะลวงเข้าสู่อายตนะภายใน เกิดการปรุงแต่งเป็นภพเป็นชาติไป
ตามลักษณะนิสัยดั้งเดิมของแต่ละคน

unสรุป

มูลเหตุที่วิธีคิดเกี่ยวกับสุขภาพขาดมิติทางจิตวิญญาณ สุนทรียภาพ
และความเป็นมนุษย์นั้นอยู่ที่กระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์กระแสหลักปฏิเสธ
ความเป็นองค์รวมของชีวิต แต่ก็มีได้หมายความว่ามนุษย์ชาติจะต้องจมติด
อยู่กับวิธีคิดเช่นนี้ และก็มีได้หมายความว่าวิทยาศาสตร์จะต้องเป็นเช่นนี้
ตลอดไป หากมนุษย์จะมีคุณสมบัติที่แตกต่างไปจากสัตว์อื่นก็ตรงที่สามารถ
ตื่นและรู้เท่าทันระบบวิธีคิดที่ครอบงำตนเองได้ มนุษย์ดำรงอยู่ในความจริง
ของชีวิตหลายมิติและก็สามารถที่จะแสวงหาความหลากหลายของวิธีการคิด
วิธีการทำความเข้าใจ เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีดุลยภาพได้ เราจึงเรียกวิทยา
การต่างๆ ว่าเป็นศาสตร์ หรือศาสตร์ คืออาวุธที่ใช้เอาชนะความไม่รู้ เมื่อ
เราดำรงอยู่ในความจริงที่มีหลายมิติ เราจึงต้องการศาสตร์ที่จะเอาชนะความ
ไม่รู้ในหลากหลายลักษณะ

มิติทางจิตวิญญาณ สุนทรียภาพ และความเป็นมนุษย์ที่สูญหายไป
จากวงการแพทย์สมัยใหม่นั้น เป็นการขาดหายไปอย่างมีเหตุผลในทาง
ประวัติศาสตร์และมีเหตุผลทางปรัชญา สถานการณ์ที่เรากำลังเผชิญอยู่ใน
ปัจจุบันนี้กำลังเรียกร้องความเข้าใจในมิติต่างๆ อันเป็นเครื่องสะท้อนความ

เป็นองค์รวมและคุณภาพของชีวิต โดยเฉพาะเมื่ออำนาจของวิทยาศาสตร์แบบวัตถุนิยมกลไกได้แผ่ขยายอิทธิพลและแสดงอิทธิฤทธิ์ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีมนต์สะกดให้ผู้คนหลงใหลอย่างรุนแรง เราจำเป็นต้องมีความเข้าใจในกระบวนการทัศน์และปรัชญาของวิทยาศาสตร์ให้ลึกซึ้งเพียงพอที่จะทำให้เรารู้เท่าทันต่อสิ่งที่วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ได้หยิบยื่น และนำเสนอกับเราว่าเป็นความจริงสูงสุดอันเดียวที่เป็นไปได้

การเข้าใจความหมายใหม่ของชีวิตและสุขภาพต้องอาศัยกระบวนการทัศน์ใหม่เป็นรากฐานของการสร้างความรู้ กระบวนการทัศน์สุขภาพใหม่ถือว่าการจิตวิญญาณ ความเป็นมนุษย์ สุนทรียภาพ และสุขภาพ เป็นสิ่งหนึ่งอันเดียวกัน เพราะการเข้าถึงความดี ความงาม และความจริงสูงสุดแห่งชีวิตนั้นเป็นการบรรลุถึงสภาวะแห่งความสุขที่ละเอียดและประณีต เป็นสภาวะแห่งความสุขที่ไม่มีอยู่ในนิยามสุขภาพของการแพทย์กระแสหลัก ดนตรี วรรณกรรม และศิลปะต่างๆ ที่โน้มนำจิตใจให้เข้าถึงและดื่มด่ำกับความดี ความงาม และความเป็นจริงสูงสุดแห่งชีวิต จึงเป็นสิ่งที่แยกไม่ได้จากการแพทย์และการเยียวยามนุษย์ และนี่เป็นมิติแห่งสุขภาพที่กระบวนการทัศน์ใหม่นี้เชื่อเชิญให้มนุษยชาติได้แสวงหา เป็นการแสวงหาที่ไม่ใช่เพื่อการเสพหรือการบริโภค แต่เพื่อมนุษยชาติได้ประจักษ์ถึงความซับซ้อนอันยิ่งใหญ่ของชีวิต และได้ดื่มด่ำกับความสงบงดงามที่ช่วยเยียวยาความอหังการและการหลงระเห็จของมนุษย์ กระบวนการทัศน์สุขภาพใหม่ยังเน้นคุณค่าและศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้ เติบโต และบรรลุถึงอิสรภาพแห่งตน ก้าวพ้นการยึดมั่นถือมั่น ไปสู่ความอาทร ความรักในมนุษยชาติ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์และนิเวศวิทยา

